

geixo mss. a l'ajuntament, 1966); «bedamos para siempre que --- los de Plan no-i puedan *scaldiar*» en estatus de la Vall de Gistau de 1578 (llegits a l'aj. d'allí, 1965); *scaliu* i *scaliare* en els Fueros de Aragón, i també *squalidum* i *scaldidum* 'terreny erm' en docs. de Sahagun de 909 i 938 (Vignau, *RABM*, 1873, 159-60). Per al portuguès antic, veg. Viterbo, i d'ací deriva el port. *escalbeiro* 'arç' («espinheiro», Car. Michaëlis, *RLus.* XIII, 315). Més informació aragonesa i castellana en *DCEC* I, 954b54-955a28.

¹ Terminació influïda per *ermari*, que s'ha usat en aquest sentit (*Coma dels Ermaris*, Canigó, damunt Prats de Molló).

Esquartar, esquarterar, V. quart (QUATRE) Esquebrantar, V. crebar Esquei, esqueia, esqueiera, V. esqueixar (no existeixen un cat. ant. *esqueia* ni *esqueig*, mers barbarismes que es permet Andreu Febrer en la seva «preparació» de la *Com.* de Dante).¹

¹ Les rimes provenen que s'ha de llegir *esqueja*, mera grafia per l'italià *scheggia*. Res en comú no té amb això una forma *esqueia* merament local de Ciutadella d'escàs interès, femení extret d'*esquei*, que ni pel sentit ni per l'origen té a veure amb aquest mot italià; confosos a tort en *AlcM*.

Esquein, esqueinada, esqueinera, V. escatainar Esqueix, esqueixada, V. esqueixar Esqueixalament, esqueixalat, V. queixal

ESQUEIXAR, 'partir (un cos fibrós) segons la direcció de les seves fibres', 'arrencar d'una planta (una rama)', 'esquinçar', mot comú amb el llenguadocià *escaissà* 'destruir, destrossar, escantonar, rompre', probablement derivats dels mots llatins CAPSA 'caixa', CAPSUS 'armadura, caixa, fustam, d'un carro': és versemblant que un verb derivat *EXCAPSIARE 'rompre un fustam, una armadura o caixa' es vagi formar ja en llatí vulgar, d'on *esqueixar*. □ 1.ª doc.: mj. S. xv, *Curial, Spill*, i ja segurament fi S. xiv, Aversó;¹ *esqueix*, c. 1400.

«Juno romp e trenca los núvols, tramet llamps e trons e terrible tempesta, escurceix lo cel, caen pedres, Eolo *esquexa* e romp totes les cavernes de Lípar, e per cada forat ixen vents tempestuosos ---», *Curial (NCl.* II, 263.19); «De fraudulentos / dones t'absenta: / strana, parenta, / totes, les lexa, / d'elles t'*esquexa*, / descús e talla, / prest te'n desmalla!», JRoig (*Spill*, 12728); també en Joan Esteve «squinçar o *esquexar*: discidere; *squexada*: concissa veste» (r7), i *AlcM* en cita un parell d'exemples valencians de fi S. xv (Rofs de Corella; Fenollar-Martínez); per a *esqueix*, que es documenta des de c. 1400, veg. infra.

Els esc. Renaix. l'usen sovint des de Verdaguer, esbós de l'*Atl.*, 1867: «la que us posà a la terra pera sempre vos deixa, / mes ay! a sas entranyas no tracteu de cruels, / mirau que dolor aspre, com llavors, las *esqueixa*, / mirau que són mas llàgrimas del cor fosas arrels» (1878: «que és molt punyent l'esquina que avuy me las e.») v, 29c; «los llops de mar y terra que

vénen a *esquexar-la* / s'amansexen ohint-la tan dolça sospirar», «serà ta clava Alcides, sa enterradora axada: / per ço, fosser de pobles y mons, jo 't guio ací, / y a fi de no *esquexar-te* lo cor, de ta estimada, / per ara repintar-l'hi, la imatge n'esborri» (vi, 8a; iv, 23c) (i veg. altra cita a *BALMA*). «Passant carregat ab una xàvega de palla, havia *esqueixat* una branca d'un arbre», Vidal i Val. (*Rosada*, 61). Avui encara segueix usat a tot el domini, fins a Eiv. («desgajar, PzCabr.», fins al capdamunt del Pallars («lo presseguer s a *skešát*», Esterri de Cardós, 1934), i fins al Migjorn valencià (dites d'Alcoi, en *AlcM*); és veritat que en el parlar vulgar de comarques extremes té força extensió la variant de vocalisme alterat *esquixar*, que ja és la que registra el *Vocab. Cat.-Alemany* de 1502: «*esquixar, exq.*, zerreissen; *-ixat*: zerrissen» (§§ 975, 1075, 2053), i que avui se sent sobretot en alguns punts de Mall., del cat. occid. S. (Cervià, 1935; Borges B., *BDLC* vi, 70) i del ross., però generalment no en les formes rizotòniques; a la Plana del Ross., però, fins en aquestes: «mes qui *esquixa* el tapis, lo paga», Saïset (*Barrejadis*, 18).

L'àrea del mot, fora del català, s'estén solament a alguns parlars occitans, especialment del domini llenguadocià. Trobem allí *escaissà* en particular a l'Aude, el Tarn, el Roergue, el Cantal, i algun tros adjacent dels dominis provençal i gascó; encara que el *TdF* el confon amb *escatsà* (= *escapçar*) que ell grafia *escachà* (això a Provença), dóna una cita vàlida d'un feliubre de Narbona, on *escaissà* és 'destruir, destrossar'; d'altra banda (*FEW* II, II, 316b) Tarn *escaissà* «écorner (des choses qui ont des angles)», Cantal *escaissar* «rompre les dents», Aude *ecaïssu* «morsure»; Vayssier dóna variant *escouyssà* en el Roergue, Palay *esquichà* a Gascunya. Hi ha potser ja un exemple en el trobador Guilhem Ademar (1.ª meitat S. XIII), però és únic, i dubtós per discrepància en els mss., i context de sentit opinable.

Quant a l'etimologia, són sostenibles les opinions discrepans de P. Fouché (*RHisp.* LXXVII, 108-9) i Moll (*AORBB* I, 1928, 226), si bé les de tots dos estan subjectes a objeccions de pes. Aquell vol partir de *QUASSIARE que seria un derivat del ll. QUASSARE 'rompre, aixafar, esbocinar', formació versemblant (puix que tots dos parteixen del participi QUASSUS de *quater*) i que de fet deu ser l'ètimon de QUEIXAR, cast. *aquejar, quejar*, i d'alguns mots dialectals francesos i italians. En aquest cas no em sembla correspondre prou al matís del mot, ni és versemblant admetre que *esqueixar* s'hagi de separar del tot dels mots catalans i occitans reals de forma tan pròxima, *caixa* i *queix*, i de sentit afí, car és insostenible la seva pretensió que *caixa* i *queix* vinguin d'un *QUASSIU derivat del mateix QUASSUS: idea evidentment errònia, oposada a la bona semàntica, i provocada per superflues i desencaïnades teories fonètiques d'ell: justament són aquestes teories les que el porten a fer venir *esqueixar* de *QUASSIARE. Moll va acostar-se molt més a l'incert, veient que *esqueixar* s'havia d'unir amb CAPSUS, l'ètimon de *queix*; al capdavant això i CAPSA 'caixa' són